

2015-12-21

YTTRANDE
MSN 2015/121-871Bygglovenheten
Nacka kommun

Yttrande angående bygglovsansökan avseende om- och tillbyggnad, Sicklaön 145:16

Bakgrund

Bygglovenheten har begärt kommunantikvariens synpunkter angående bygglovsansökan avseende om- och tillbyggnad på fastigheten Sicklaön 145:16. Fastigheten ligger inom Järla f.d. industriområde som är utpekad i kommunens kulturmiljöprogram, antaget av kommunstyrelsen år 2011.

Fastigheten Sicklaön 145:16 omfattas av detaljplan DP236 som vann laga kraft den 20 juni år 2000. Till grund för planarbetet låg bland annat en bebyggelseinventering, utförd år 1988 av Antikvariska konsultbyrån. Inventeringen bygger på en klassificering av bebyggelsen i fyra bevarandeklasser, varav klass "A" hör till de mest kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna. Byggnaden på fastigheten Sicklaön 145:16 har, enligt inventeringen klassificerats med "A".

Byggnaden omfattas inte av rivningsförbud, skydds- eller varsamhetsbestämmelser i gällande detaljplan. På fastigheten finns en byggrätt som omfattar 3-4 våningar.

Historik

Byggnad på rubricerad fastighet uppfördes år 1896 som provrumsbyggnad åt omkringliggande fabriker. Provrumsbyggnaden uppfördes på betryggande avstånd från maskinverkstaden, längre ner mot vattnet av "rohbau", med synligt rött tegel i kryssförband med inslag av mönstermurning. Fasaderna var försedda med stora spröjsade industrifönster av järn och taket var försett med lanterniner övernocken. Byggnaden är en typisk representant för det sena 1800-talets låga verkstadsbyggnader.

Ursprungligen hade kraftanläggningen sin plats i de tre flyglarna mot vattnet. Elektriciteten som alstrades användes främst inom byggnaden som kraftöverföring, belysning samt för uppvärmning av lödapparater, limkokning m.m. Därutöver användes den till belysning av andra delar av fabriken. Dessutom kunde elektricitet hyras ut till de andra verksamheterna inom industriområdet. Byggnadens interiör bestod av ett pumprum, maskinrum, ångpannerum, snickarverkstad, provrum och gjuteri. Maskinrummet innehöll fyra stycken ”de Laval-system”. Systemen alstrade elektricitet för belysning och/eller kraft. Väster om maskinrummet, låg pumprummet med tre pumpar. De pumpade, via en underjordisk kanal till Järta sjö, upp vatten för hela anläggningen. Där ovan fanns cisterner och reservoarar samt en kontorsvind. Där fanns även det s.k. sprängrummet, där man provade turbiner i överhastighet. Sprängrummet var invändigt klätt med grova stockar som lindrade eventuell sprängverkan.

Kulturhistoriskt värde

Rubricerad byggnad har, precis som många andra industrifastigheter, byggts om och till genom årens lopp, i syfte att anpassa byggnaden till industriproduktionens behov. Bland annat byggdes ångpannerummet till under 1950-talet.

Trots de anpassningar som gjorts av byggnaden i ambition att använda och återanvända den byggnad man haft, har byggnaden behållit sina huvudsakliga karaktärsdrag från 1800-talets slut. Således är den långsträckta byggnadsvolymen, den karaktäristiska formen för det sena 1800-talets verkstadsbyggnader bevarad. Byggandens fasader uppvisar även flera ursprungliga karaktärsdrag såsom det bara teglet med dess förband och mönstermurning, stensockeln, liksom de stickbågiga fönstren.

Byggnaden är idag en av de industribyggnader som bidrar till områdets karaktär som historiskt industriområde. Byggnaden utgör därför en betydelsefull del av områdets miljöskapande värden. Byggnaden utgör tillsammans med den övriga industriebyggelsen en viktig pedagogisk länk för att förstå den tidigare industriverksamheten. Här producerades hela industriområdets kraft; ånga, elektricitet och vatten- och kraftproduktionen var hela industrins hjärta.

Sammantaget bevarar byggnaden byggnadshistoriska-, arkitekturhistoriska- industri och teknikhistoriska-, liksom produktionstekniskt värden. Det kulturhistoriska värdet förstärks tack vare att byggnaden ligger inom en helhetsmiljö.

Synpunkter

Industribyggnaderna i Järta belyser en mycket betydelsefull del av kommunens historia. Området har därför pekats ut i kommunens kulturmiljöprogram. När detaljplanen togs fram för Järta, var syftet ”att åstadkomma en småskalig stadsdel där bostäder och en mångfald av verksamheter integreras med minnen från industriepoken”. I samband med planarbetet

bedömdes områdets kulturhistoriska värden vara så betydelsefulla, att stora delar av den industrihistoriska bebyggelsen försågs med skydds- och varsamhetsbestämmelser.

I gällande detaljplan finns inga bestämmelser avseende rivningsförbud, förvanskningförbud eller varsamhetsbestämmelser för berörd byggnad på rubricerad fastighet.

Ändringar av en byggnad ska dock enligt plan- och bygglagen (Plan- och bygglag, 8 kap 17§) *alltid* utföras varsamt. Hänsyn ska tas till byggnadens karaktärsdrag och dess tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden ska tas till vara. Kravet på varsamhet gäller inte enbart enskilda byggnader utan även hela bebyggelsemiljön. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas (Plan- och bygglag 2 kap 6 §).

Byggnaden på rubricerad fastighet karaktäriseras av den långsträckta, låga volymen som är typisk för det sena 1800-talets verkstadsbyggnader. Förutom småskaligheten är de dekorativa gavlarna karaktärsskapande, liksom de tvärställda gavlarna mot vattnet.

Detaljplanen medger en byggrätt på tre till fyra våningar. Förslaget innebär att den äldre verkstadsbyggnadens sadeltak rivs och ersätts med en tre våningar hög påbyggnad. De tvärställda gavlarna mot vattnet rivs och ersätts med en fyra våningar hög tillbyggnad. Det som finns kvar av den ursprungliga byggnaden är dess gavelfasader mot öster och väster, långsidan mot norr samt en del av långsidan mot söder. Förslaget är i enlighet med den byggrätt som medges i detaljplan.

Varsamhet enligt plan- och bygglagen syftar till att tillvarata byggnadens värden, det vill säga positiva eller på andra sätt bevarandevärda egenskaper, ett förhållningssätt där man vid varje ändring utgår ifrån den befintliga byggnaden och dess värden och kvaliteter. Det kan avse sådant som byggnadsmaterial, takutformning, färgsättning och form.

Det förslag som tagits fram har beaktat varsamhetskravet såtillvida att delar av den äldre byggnaden integreras och bevaras i den nya volymen. På- och tillbyggnad utförs i tegel, precis som den historiska byggnaden. Påbyggnadens fönstersättning förhåller sig medvetet till den äldre fasadens lisener. Utanpåliggande balkonger är dock inte ett varsamt förhållningssätt i den industrihistoriska miljön, särskilt inte ut mot Winborgs väg där utanpåliggande balkonger undvikits för att i största möjliga utsträckning bevara områdets industriella karaktär. Byggnadens formspråk är modernt och samtida.

På- och tillbyggnadens volym och dominans är inte varsam i förhållande till byggnadens karaktärsdrag. Föreslagen på- och tillbyggnad innebär att den historiska byggnadens volym och form förtas, dess kulturhistoriska karaktär och avläsbarhet försvinner och dess egenvärde går förlorat. Kvar återstår ett byggnadsarkeologiskt fragment av den ursprungliga byggnaden. Den byggrätt som medges i planen är således svår att förena med tillfredsställande varsamhet.

Trots att den generösa byggrätten är svår att förena med fullt acceptabel varsamhet så är det, utifrån planens förutsättningar, trots allt positivt att förslaget innebär att en del av den äldre byggnaden kan bevaras -även om det är fragmentariskt.

Slutligen framhålls det kulturhistoriska värdet, ett bevarande av områdets småskalighet och mångfald som en viktig del av planens intention. Föreslagen volym innebär avsteg från ambitionen att bevara områdets småskalighet. I samband med att kulturhistoriska värden, med dess karaktärsskapande volymer försvinner kommer även områdets mångfald påverkas negativt.

I tjänsten

Niss Maria Legars
Kommunantikvarie